

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

КУЗЬМЕНКО АННА ІГОРІВНА

УДК 342.9:35.078.18

ТРЕТІ ОСОБИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Ладиченко Віктор Валерійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
Кайдашев Роман Петрович,
помічник Голови Вищого адміністративного
суду України

кандидат юридичних наук, професор
Гіжевський Володимир Казімірович,
Університет економіки та права «КРОК»,
проректор, професор кафедри державно-правових
дисциплін

Захист відбудеться «11» жовтня 2017 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «08» вересня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток адміністративного процесуального права є одним з найважливіших напрямів реформування правової системи Української держави. Прийняття у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України стало вихідним елементом правового регулювання правовідносин з вирішення публічно-правових спорів з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Одними з учасників адміністративного судового процесу є треті особи, адміністративна процесуальна правосуб'єктність яких потребує подальшої теоретичної та практичної інтерпретації. Для науки адміністративного процесу дослідження інституту третіх осіб є актуальним, оскільки він є інститутом особливого значення. Участь третіх осіб в адміністративному процесі сприяє встановленню істини, фактичних обставин адміністративної справи, сприяє процесуальній економії, прискоренню розгляду справи, а також належному виконанню прийнятих судових рішень. Вищенаведене обумовлює особливу актуальність інституту третіх осіб в адміністративному процесі для осіб, права та законні інтереси яких захищаються за допомогою зазначеного процесуально-правового інституту та практики адміністративного судочинства.

При участі третіх осіб в адміністративному процесі опосередковано відображаються окремі процесуальні питання, пов'язані з іншими інститутами процесуального права, що особливо актуально для науки адміністративного процесу. У цьому зв'язку дослідження інституту третіх осіб в адміністративному процесі активно сприятиме з'ясуванню правозахисного потенціалу національної судової форми адміністративної юстиції, пошуком шляхів поліпшення судового контролю за законністю та дотриманням принципу верховенства права.

Формування інституту третіх осіб в адміністративному процесі не можна вважати закінченим. Вітчизняний законодавець продовжує вдосконалення правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі, яке відповідає існуючим потребам судової практики вирішення адміністративних спорів. З іншого боку, чинний закон про адміністративне судочинство не дає підстав для констатації завершеності та досконалості правового регулювання інституту третіх осіб.

Актуальність дослідження обумовлюється також законопроектами щодо нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України.

Варто відзначити, що на відміну від питань участі третіх осіб у цивільному та господарському процесах, інститут третіх осіб як суб'єктів адміністративного процесу на даний час є малодослідженим у вітчизняній правовій науці. Проблематика участі третіх осіб у вітчизняному

адміністративному судочинстві висвітлюється науковцями переважно на рівні науково-практичних коментарів, навчальних посібників та окремих публікацій.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці відомих вітчизняних та зарубіжних учених-правознавців у галузі адміністративного права і процесу, теорії держави і права, інших галузей права: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, І. В. Арістової, Н. О. Армаш, Г. В. Атаманчука, О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. К. Гіжевського, І. П. Голосніченка, В. Л. Грохольського, Е. Ф. Демського, Є. В. Додіна, Р. П. Кайдашева, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Л. В. Ковалю, Ю. М. Козлова, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, В. І. Курила, Т. О. Мацелик, Н. Р. Нижник, О. І. Остапенка, О. М. Пасенюка, С. В. Петкова, О. Ю. Піддубного, Д. В. Приймаченка, О. П. Рябченко, Н. Г. Салищевої, О. П. Світличного, А. О. Селіванова, В. Ф. Сіренка, В. Д. Сорокіна, Ю. М. Старілова, М. С. Студенікіної, В. П. Тимошука, М. М. Тищенко, Ю. О. Тихомирова, Ю. С. Шемшученка, В. К. Шкарупи та ін. Корисними для розвитку категорій адміністративного процесу стали дослідження у галузі цивільного та господарського процесу В. М. Аргунова, О. В. Бобровника, С. В. Васильєва, О. В. Гетманцева, О. В. Дзери, В. В. Комарова, С. М. Коссака, Д. Д. Луспеника, І. А. Приходька, Д. М. Сибільова, В. І. Тertiшнікова, М. К. Треушнікова, Л. К. Радзівської, С. Я. Фурси, Є. І. Фурси, М. С. Шакарян, М. Й. Штефана, В. В. Яркова та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України у контексті проведення в нашій державі адміністративної реформи. Тема дисертації пов'язана із адміністративно-правовими аспектами науково-дослідної роботи «Механізм державної влади в правовій державі» (номер державної реєстрації 0115U006024).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – проведення комплексного аналізу правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі та вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства про адміністративне судочинство.

Досягнення зазначеної мети передбачало вирішення таких завдань:

- проаналізувати історико-правові аспекти становлення та розвитку інституту третіх осіб у процесуальних галузях права;
- розкрити поняття «треті особи в адміністративному процесі», місце та значення третіх осіб як учасників адміністративного судового процесу, визначено їх правову природу;
- встановити класифікуючі ознаки третіх осіб та їх класифікуючі критерії як учасників адміністративного процесу;
- розглянути адміністративну процесуальну правосуб'єктність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору;
- встановити коло прав і обов'язків третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору в адміністративному процесі;

- виявити особливості правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі зарубіжних країн;
- охарактеризувати міжнародні стандарти участі третіх осіб в адміністративному процесі;
- розкрити перспективи та розробити конкретні пропозиції щодо шляхів вдосконалення правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі.

Об'єкт дослідження – адміністративно-процесуальні відносини, що виникають у зв'язку із залученням та участю третіх осіб в адміністративному процесі під час здійснення адміністративного судочинства.

Предмет дослідження – правовий інститут третіх осіб в адміністративному процесі.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає система загально-наукових і спеціально-наукових методів пізнання об'єктивної дійсності. Діалектичний метод використано на всіх етапах дисертаційного дослідження, він формує загально-методологічні підвалини дослідження, що дало можливість з'ясувати процесуальну правосуб'єктність третіх осіб в адміністративному процесі (розділ 2). За допомогою історико-правового методу досліджено встановлено історико-правові аспекти становлення та розвитку інституту третіх осіб у процесуальних галузях права (підрозділ 1.1). За допомогою логіко-семантичного методу, який було використано під час дослідження точок зору окремих вчених, здійснено дослідження аналітичних матеріалів, визначення понятійного апарату (підрозділи 1.1, 1.2). Основу дослідження поняття, правового значення адміністративної процесуальної правосуб'єктності інституту третіх осіб в адміністративному процесі становили формально-юридичний метод, метод тлумачення правових норм, а також методи аналізу та синтезу (підрозділ 1.2, 2.1, 2.2). Статистичний метод дозволив узагальнити судову практику участі третіх осіб в адміністративному судовому процесі (1.2, 2.1, 2.2). Системно-структурний метод використовувався при проведенні класифікації видів третіх осіб в адміністративному процесі (підрозділ 1.3). Застосування порівняльно-правового методу дозволило виявити особливості правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі зарубіжних країн (підрозділ 3.1). Формально-юридичний і прогностичний методи дали можливість розкрити перспективи та розробити конкретні пропозиції щодо шляхів вдосконалення правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі (підрозділ 3.3).

Науково-правову та емпіричну базу роботи становлять положення Конституції України та законів України, Кодекс адміністративного судочинства України, підзаконних нормативно-правових актів України, міжнародних договорів, норм адміністративного процесуального законодавства зарубіжних держав, рекомендацій Комітету міністрів та інших органів Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, судова практика Вищого адміністративного та інших адміністративних судів України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці проведено системне дослідження проблематики особливостей процесуально-правового інституту третіх осіб в адміністративному процесі.

В результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

– розкрито значення юридичного закріплення інституту третіх осіб в адміністративному процесі, яке полягає в обов'язку суду на стадії попереднього судового засідання та на стадії судового розгляду з'ясовувати не тільки у відповідача, а й у третіх осіб їх позицію щодо визнання ними юридичних обставин встановленими, а також наявність заперечень проти позову та доказів, які вони бажають надати на підтвердження висловленої ними позиції;

– встановлено, що юридичний інтерес у результатах розгляду адміністративної справи визначає особливості процесуальних форм реалізації адміністративно-процесуальної правосуб'єктності третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору та третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору;

– доведено, що національні правові традиції та моделі адміністративного судочинства держав-членів Європейського Союзу визначають особливості правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному судочинстві цих країн;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат адміністративного права, зокрема, поняття «треті особи в адміністративному процесі» як суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин, які вступають в адміністративну справу з метою реалізації своїх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів;

– класифікацію третіх осіб в адміністративному судовому процесі за визначеними у дослідженні критеріями: за характером заінтересованості третіх осіб у результаті процесу; залежно від матеріально-правового характеру спору; залежно від змісту спірних відносин;

– періодизацію становлення інституту третіх осіб в адміністративному судовому процесі з виокремленням конкретних періодів;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– умов реалізації адміністративної процесуальної правосуб'єктності третіх осіб в адміністративному процесі, які мають право вступити до судового адміністративного процесу тоді, коли він розпочався, але, як і сторони, мають юридичну заінтересованість у результаті розгляду адміністративної справи;

– вдосконалення правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному судочинстві шляхом внесення змін і доповнень до чинного Кодексу адміністративного судочинства України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки та рекомендації, сформульовані та викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – положення та висновки дисертаційного дослідження було використано при здійсненні наукових досліджень за темою «Механізм державної влади в правовій державі» та можуть бути базою для подальшого розроблення наукових засад правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі та поглиблення наукового обґрунтування необхідності та засобів правового захисту третіх осіб під час розгляду та вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів;

– у правотворчій діяльності – при вдосконаленні правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі, законопроектній роботі, оптимізації та новелізації чинного адміністративного процесуального законодавства, зокрема, Кодексу адміністративного судочинства України;

– у правозастосовній діяльності – під час судового розгляду та вирішення адміністративними судами спорів, що виникають з публічно-правових відносин за участю третіх осіб, для вироблення правових позицій суддів з конкретних справ;

– у навчальному процесі – при проведенні лекційних курсів, семінарських і практичних занять з таких навчальних дисциплін, як «Адміністративне право», «Адміністративне процесуальне право», «Адміністративне судочинство», «Розгляд судами адміністративних справ», «Суб'єкти адміністративного судочинства», «Судове право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних матеріалів з зазначених дисциплін (акт впровадження в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України);

– у правовиховній роботі – з метою підвищення рівня професійної кваліфікації суддів, посадових і службових осіб органів публічної адміністрації, формування фахової правосвідомості студентів юридичних вузів, підвищення рівня правової культури населення.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою. Положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, сформульовано та обґрунтовано здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й практичні результати дисертаційної роботи оприлюднено в наукових доповідях та повідомленнях на Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів та студентів «Забезпечення прав людини в міжнародному та національному судочинстві» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства» (м. Київ, 2013 р.) та Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини в міжнародному та національному законодавстві» (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 10 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави та 3 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків, списку використаних джерел (224 найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 222 сторінки комп'ютерного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертаційного дослідження обґрунтовано актуальність теми, висвітлено стан наукового розроблення проблематики правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологію, науково-правову та емпіричну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження, а також наведено інформацію щодо кількості публікацій, структури й обсягу дисертації.

Перший розділ **«Загальна характеристика інституту третіх осіб в адміністративному процесі»** складається з трьох підрозділів, в яких розглядається історія становлення та розвитку інституту третіх осіб у процесуальних галузях права, поняття, місце, значення та класифікація третіх осіб як учасників адміністративного процесу.

У підрозділі 1.1. *«Історія становлення та розвитку інституту третіх осіб у процесуальних галузях права»* досліджено історико-правові аспекти становлення та розвитку інституту третіх осіб у вітчизняному та зарубіжному цивільному, господарському та адміністративному процесі. Автором здійснено періодизацію становлення інституту третіх осіб в юридичному судовому процесі, яке пройшло такі періоди: виникнення ідеї участі третіх осіб у юридичному процесі (римське приватне право); запровадження окремих правових норм (французький і німецький цивільний процес), що встановлювали участь третіх осіб у судовому процесі; юридичне закріплення інституту третіх осіб у процесуальних галузях права (друга половина XIX – перша половина XX століття); модернізація інституту третіх осіб в сучасному юридичному процесі шляхом правового регулювання у новітніх кодексах процесуального права деталізації участі третіх осіб у процесі.

Безпосереднє юридичне закріплення інституту третіх осіб у процесуальних галузях права відбулося у Статуті цивільного судочинства Російської імперії 1864 року та Австрійському Кодексі цивільного судочинства 1895 року, які діяли на українських землях. В радянський період інститут третіх осіб отримав законодавче закріплення у цивільному процесуальному законодавстві, а зі здобуттям Україною незалежності – і в господарському та адміністративному судочинстві.

Підрозділ 1.2. *«Поняття, місце та значення третіх осіб як учасників адміністративного процесу»* розпочинається із загально-теоретичного розмежування термінів «адміністративний процес», «адміністративна юстиція» і «адміністративне судочинство», що має методологічне значення для здійснення дослідження обраної теми дисертаційної роботи.

У цьому контексті автор спирається на розуміння адміністративного процесу як аналогу адміністративного судочинства, яке є характерним для праць В. М. Бевзенка, А. Т. Комзюка, Р. С. Мельника, Ю. С. Педька, з приводу якого українські дослідники, на підставі аналізу наявних наукових джерел та, враховуючи нормативне визначення адміністративного процесу, закріплене в статті 3 Кодексу адміністративного судочинства України (зміст адміністративного процесу складають правовідносини, що виникають під час здійснення адміністративного судочинства), пропонують розглядати адміністративний судовий процес як сукупність взаємопов'язаних правових форм діяльності адміністративного суду та інших суб'єктів щодо здійснення правосуддя в адміністративних справах, врегульованих адміністративно-процесуальними нормами.

Треті особи в адміністративному процесі – це суб'єкти адміністративних процесуальних правовідносин, які вступають в адміністративну справу з метою реалізації своїх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Третіми особами є такі особи, які мають інтерес в розгляді судом адміністративної справи, адже на їх правове становище можуть вплинути результати розгляду справи адміністративним судом. Треті особи, як і сторони та свідки, виступають у процесі з метою захисту власних прав і законних інтересів.

Інститут третіх осіб спрямований на створення умов для захисту прав, свобод та інтересів такої особи, які можуть бути порушені при вирішенні спору між позивачем і відповідачем. Наявність інституту третіх осіб в адміністративному процесі є достатньо обґрунтованим і необхідним. Завдяки йому фізичні та юридичні особи, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи мають реальну можливість захисту порушених та/або невизнаних прав і законних інтересів у публічно-правових відносинах. Це сприяє досягненню інтересів правосуддя і ефективному виконанню завдання здійснення адміністративного судочинства в Україні. У процесі участі в розгляді адміністративної справи треті особи допомагають встановленню істини, фактичних обставин, сприяють процесуальній економії та скороченню строків розгляду справи та виконання судових рішень.

У підрозділі 1.3. *«Класифікація третіх осіб як учасників адміністративного процесу»* встановлено основний класифікуючий критерій третіх осіб в адміністративному судовому процесі залежно від характеру їх юридичного інтересу в результаті процесу, який є законодавчо визнаним у статті 53 Кодексу адміністративного судочинства України.

Класифікація третіх осіб як учасників адміністративного судового процесу також може бути здійснена залежно від матеріально-правового характеру спору, зокрема: треті особи у спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; треті особи у спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; треті особи у спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; треті особи у спорах,

що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; треті особи у спорах за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією України та законами України; треті особи у спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

Залежно від категорій адміністративних справ, визначених у Класифікаторі категорій адміністративних справ, який затверджений рішенням Ради суддів адміністративних судів № 114 від 31 жовтня 2013 року, можливо виділити види третіх осіб в адміністративному процесі у справах зі спорів: з приводу забезпечення реалізації громадянами права голосу на виборах і референдумах; з приводу забезпечення реалізації конституційних прав особи, а також реалізації статусу депутата представницького органу влади, організації діяльності цих органів; з приводу забезпечення громадського порядку та безпеки, національної безпеки та оборони України; з приводу реалізації державної політики у сфері освіти, науки, культури та спорту; з приводу реалізації державної політики у сфері економіки; з приводу забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування; з приводу охорони навколишнього природного середовища; з приводу адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства; з приводу реалізації публічної фінансової політики; з приводу реалізації публічної політики у сферах праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян та спорів у сфері публічної житлової політики; з приводу забезпечення юстиції; з відносин публічної служби; щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також справ про дострокове припинення повноважень народного депутата України; в інших справах.

Використовуючи проведені автором класифікації, адміністративні суди на практиці можуть більш чітко визначати законодавство, що підлягає застосуванню при розгляді справ за участю третіх осіб, а також при вирішенні питання про можливість вступу чи залучення третіх осіб в адміністративний процес.

Другий розділ **«Адміністративна процесуальна правосуб'єктність основних видів третіх осіб»** складається з двох підрозділів і визначає адміністративну процесуальну правосуб'єктність основних видів третіх осіб, тобто тих, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору та тих, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору.

Підрозділ 2.1. *«Адміністративна процесуальна правосуб'єктність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору»*, насамперед, містить загально-теоретичну характеристику понять «правосуб'єктність», «адміністративна правосуб'єктність» і «адміністративна процесуальна правосуб'єктність». Адміністративна процесуальна правосуб'єктність розглядається як здатність мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві (адміністративна процесуальна правоздатність) та здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та

обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові (адміністративна процесуальна дієздатність).

Кодекс адміністративного судочинства України наділяє адміністративною процесуальною правосуб'єктністю велике коло учасників суспільних відносин, що виявляється у значній кількості публічно-правових відносин у різноманітних сферах реалізації публічної влади, де можуть виникати спори, які розглядаються у межах адміністративного судочинства. Тому перелік учасників адміністративного провадження значно ширший, ніж у будь-якому іншому різновиді судочинства.

Особливості процесуальних форм реалізації правового статусу третіх осіб у адміністративному судочинстві визначаються юридичною заінтересованістю в результатах розгляду справи адміністративної юрисдикції. Їх процесуальні права та обов'язки відрізняються у процедурах порядку вступу у справу та наслідках вступу у справу. Підставою вступу в адміністративну справу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, є їх заінтересованість, яка обумовлена тим, що судові рішення може безпосередньо вплинути (позитивним чи негативним чином) на її суб'єктивні права чи законні інтереси.

Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають право: знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються її інтересів; знайомитися з матеріалами справи; заявляти клопотання і відводи; давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення; подавати докази, брати участь у дослідженні доказів; висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам; подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб; знайомитися з технічним записом та журналом судового засідання і подавати письмові зауваження до них; робити з матеріалів справи виписки, знімати копії з матеріалів справи, одержувати копії судових рішень; оскаржувати судові рішення у частині, що стосується її інтересів; змінити підставу або предмет свого адміністративного позову; збільшити або зменшити розмір своїх позовних вимог; відкликати свою позовну заяву; відмовитися від адміністративного позову; досягнути примирення зі сторонами; користуватися іншими правами позивача.

Процесуальні обов'язки третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору – це закріплені Кодексом адміністративного судочинства України зобов'язання діяти належним чином стосовно інших учасників адміністративного процесу з метою захисту, відновлення суб'єктивних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин. Загальним обов'язком основних учасників адміністративного процесу є обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати покладені на них процесуальні обов'язки. До інших обов'язків третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, відносяться: несення судових витрат; зобов'язання підтверджувати свої вимоги або заперечення за допомогою доказів; подання усіх наявних доказів чи повідомлення про них

адміністративному суду до або під час судового засідання на будь-якій стадії адміністративного процесу.

З врахуванням останньої судової практики розгляду адміністративних спорів адміністративними судами України встановлено, що незалучення третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, до участі у судовому розгляді адміністративної справи визнається порушенням норм процесуального права.

У підрозділі 2.2. «Адміністративна процесуальна правосуб'єктність третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору» визначається, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, не мають прав сторін, передбачених статтею 51 Кодексу адміністративного судочинства України, а саме права на зміну підстави і предмету адміністративного позову, збільшення чи зменшення розміру позовних вимог, а також на відмову від позову, визнання позову або досягнення примирення на будь-якій стадії адміністративного процесу.

Правове регулювання участі в адміністративному процесі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, чітко впливає з теоретичних передумов, що такі треті особи не є суб'єктами спору про право, їм не належить право розпорядження об'єктом процесу, і у зв'язку з цим вони не можуть вчиняти процесуальні дії, які прямо спрямовані на розпорядження спірним об'єктом матеріальних прав.

Автором встановлено, що у судовій практиці склалася стійка тенденція, коли суди апеляційної чи касаційної інстанції скасовують рішення судів першої інстанції на тій підставі, що в справу не було залучено третю особу, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, про права та обов'язки якої суд першої інстанції прийняв рішення.

Третій розділ «**Правові основи вдосконалення правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі**» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено стан правового регулювання участі в адміністративному судовому процесі зарубіжних країн, міжнародні стандарти участі третіх осіб в адміністративному процесі, а також перспективи вдосконалення правового регулювання участі третіх осіб у вітчизняному адміністративному процесі.

У підрозділі 3.1. «Треті особи в адміністративному процесі зарубіжних країн» проаналізовано особливості правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному процесі зарубіжних країн (Федеративна Республіка Німеччина, Австрійська Республіка, Королівство Іспанія, Португальська Республіка, Естонська Республіка, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Польща, Угорщина, Королівство Швеція, Республіка Хорватія, Чеська Республіка, Чорногорія, Французька Республіка, Королівство Бельгія, Велика Британія, Республіка Ірландія, США, Російська Федерація, Тайвань), адміністративне процесуальне законодавство більшості з яких передбачає та врегульовує участь третіх осіб у судовому розгляді адміністративних спорів.

Особливу увагу тут приділено характеристиці різноманітних моделей (систем) адміністративної юстиції, серед яких найбільш наближеною до вітчизняної моделі є німецька.

Підрозділ 3.2. *«Міжнародні стандарти участі третіх осіб в адміністративному процесі»* присвячено дослідженню міжнародних, зокрема, європейських стандартів адміністративного судочинства, розроблених такими міжнародними організаціями, як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Європейський суд з прав людини тощо. В цих актах, особливо актах Ради Європи містяться детально регламентовані гарантії прав особи в судовому процесі, його стандарти. До основних і найважливіших міжнародно-правових актів, які визначають основні принципи та стандарти правосуддя, відносяться такі: Загальна декларація прав людини 1948 року; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року; Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Основні принципи незалежності судових органів; Регламент Європейського суду з прав людини в редакції від 1 січня 2016 року; Статут Суду Європейського Союзу від 17 квітня 1957 року; резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи та рішення Європейського суду з прав людини; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи; Європейська хартія про закон «Про статус суддів» та ін.

Сьогодні міжнародні стандарти адміністративного судочинства, сформульовані у вищезазначених документах, поступово стають механізмом гармонізації нормативних приписів у різноманітних сферах правового регулювання у різних національних правових системах країн світу, у тому числі щодо участі третіх осіб у судовому розгляді адміністративних спорів.

Підрозділ 3.3. *«Перспективи вдосконалення правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі»* містить обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання інституту третіх осіб в адміністративному судочинстві шляхом внесення змін і доповнень до чинного Кодексу адміністративного судочинства України.

Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженою Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/215, передбачено, що воно здійснюватиметься за такими напрямками як, зокрема, підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій; забезпечення прозорості та відкритості правосуддя тощо. Відповідно до Стратегії реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів проводитиметься у два етапи: перший етап – невідкладне оновлення законодавства, спрямоване на відновлення довіри до судової влади та суміжних правових інститутів в Україні; другий етап – системні зміни в законодавстві, у тому числі прийняття змін до Конституції України та комплексна побудова інституційних спроможностей відповідних правових інститутів.

Запропоновані автором рекомендації щодо внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України стосуються необхідності закріплення: визначення «треті особи в адміністративному процесі – це суб'єкти

адміністративних процесуальних правовідносин, які вступають в адміністративну справу для захисту своїх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів» (стаття 3 і частина 1 статті 53 Кодексу адміністративного судочинства України); положення щодо допустимості вжиття заходів забезпечення позову для тимчасового захисту суб'єктивних прав третіми особами, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору (частини 1 і 3 статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України); положення щодо звільнення від доказування обставин, визнаних третіми особами (частина 3 статті 72 Кодексу адміністративного судочинства України) тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у висвітленні значення і ролі третіх осіб у адміністративному процесі та адміністративно-процесуальному законодавстві України, поглибленні зв'язків між нормами матеріального і процесуального права, а також у пропозиціях щодо удосконалення норм Кодексу адміністративного судочинства України. До основних з них можна віднести такі:

1. Виникнення та еволюція правових інститутів та норм, які мають на меті регулювання суспільних відносин між державою, її органами або уповноваженими особами та громадянами, стали об'єктивним наслідком історичного розвитку державно-правових інститутів більшості країн світу. Генеза інституту третіх осіб відбувалася у римському приватному праві, однак, повноцінне формування інституту третіх осіб у процесі в сучасному вигляді відбулося в системі канонічного права, німецького та французького цивільного процесу. Встановлено, що інститут третіх осіб у процесі є ознакою розвитку і ускладнення суспільних відносин, а відповідно, і правовідносин, що мали місце в зазначений час. Виділено чотири основні періоди його становлення: I період – виникнення ідеї участі третіх осіб у юридичному процесі (римське приватне право); II період – запровадження окремих правових норм (французький і німецький цивільний процес), що встановлювали участь третіх осіб у судовому процесі; III період – юридичне закріплення інституту третіх осіб у процесуальних галузях права (друга половина XIX – перша половина XX століття); IV період – модернізація інституту третіх осіб в сучасному юридичному процесі шляхом правового регулювання у новітніх кодексах процесуального права деталізації участі третіх осіб у процесі.

2. Встановлено, що визначення сутності і юридичної природи третіх осіб в адміністративному судочинстві та їх ролі у вирішенні публічно-правових спорів у сучасній адміністративній юстиції України та інших держав, потребують удосконалення. Особливої уваги потребує законодавчо закріплене поняття «треті особи в адміністративному процесі», яке виглядає достатньо регламентованим тільки відносно його формальних ознак. Незважаючи на схожість процесуально-правових засад вирішення спорів у різних сферах юстиції України, адміністративне судочинство має свої специфічні риси у

нормативній базі, у суб'єктах прийняття рішень, у видах цих рішень, їх формі та ін.

3. Запропонована авторська дефініція «треті особи в адміністративному процесі» як суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин, які вступають у адміністративну справу для реалізації своїх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Вони виявляють інтерес в розгляді судом адміністративної справи, оскільки результати такого розгляду можуть безпосередньо вплинути на їх права та обов'язки.

4. Встановлено, що особливості процесуальних форм реалізації правового статусу третіх осіб у адміністративному судочинстві визначаються юридичним інтересом у результатах розгляду справи адміністративної юрисдикції. Їх процесуальні права та обов'язки відрізняються у процедурах порядку вступу у справу та наслідках вступу у справу. Наявність у третіх осіб специфічного правового інтересу у результатах розгляду адміністративної справи відрізняє цих осіб від інших учасників адміністративного процесу і одночасно поєднує зі сторонами. Наголошено, що специфічний інтерес саме і характеризує осіб як третіх, відмежовує їх від сторін та інших суб'єктів спірних адміністративно-правових відносин.

Підкреслено значення участі третіх осіб в адміністративній справі, адже вони допомагають встановленню істини, фактичних обставин, сприяють процесуальній економії, прискоренню судового розгляду адміністративних спорів, а також належному виконанню судових рішень. Доведено, що завдяки наявності інституту третіх осіб в адміністративному процесі фізичні та юридичні особи, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи мають реальну можливість захисту порушених та/або невизнаних прав і законних інтересів у публічно-правових відносинах, що сприяє досягненню інтересів правосуддя і виконанню завдання здійснення адміністративного судочинства в Україні.

5. Побудовано класифікацію третіх осіб в адміністративному судовому процесі за визначеними у дослідженні критеріями:

– за характером заінтересованості третіх осіб у результаті процесу здійснено поділ на третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору та третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору;

– залежно від матеріально-правового характеру спору визначено: треті особи у спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; треті особи у спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; треті особи у спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; треті особи у спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; треті особи у спорах за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією України та

законами України; треті особи у спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

– залежно від змісту спірних відносин виділено види третіх осіб у різних категоріях адміністративних справ, визначених у Класифікаторі категорій адміністративних справ, що затверджений рішенням Ради суддів адміністративних судів № 114 від 31 жовтня 2013 року.

6. Доведено, що адміністративна процесуальна правосуб'єктність третіх осіб обумовлена тим, що вони мають право вступити до судового адміністративного процесу тоді, коли він розпочався, але, як і сторони, мають юридичну зацікавленість у результаті розгляду адміністративної справи.

Встановлено умови реалізації адміністративної процесуальної правосуб'єктності третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору: наявність у особи, яка вступає у процес самостійних вимог, що відрізняються від претензій та доводів сторін адміністративного процесу; існування дійсного зв'язку між самостійними вимогами особи із спірним правовідношенням. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, можуть вступити у справу у будь-який час до закінчення судового розгляду. Процесуальною формою реалізації самостійної вимоги є адміністративний позов.

Визначено, що структурна характеристика адміністративної процесуальної правосуб'єктності третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, дещо схожа з конструкцією правосуб'єктності сторін судового адміністративного процесу. Наголошено, що незалучення третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, до участі у судовому розгляді адміністративної справи визнається порушенням норм процесуального права та підставою для скасування судового рішення судом апеляційної чи касаційної інстанції.

7. Доведено, що різниця в обсязі процесуальних прав, як одного з елементів адміністративної процесуальної правосуб'єктності у третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, є відсутність спеціальних прав, закріплених у статті 51 Кодексу адміністративного судочинства України. Так, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача у будь-який час до закінчення судового розгляду, якщо рішення у справі може вплинути на їхні права, свободи, інтереси або обов'язки.

Визначено особливості правового регулювання участі в адміністративному процесі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору – такі треті особи не є суб'єктами спору про право, їм не належить право розпорядження об'єктом процесу, і у зв'язку з цим вони не можуть вчиняти процесуальні дії, які прямо спрямовані на розпорядження спірним об'єктом матеріальних прав. Доведено, що права і обов'язки третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, в суді першої інстанції в цілому аналогічні правам та обов'язкам сторін, за тим винятком, що зазначені треті особи не мають розпорядчих прав. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, беруть участь на стадіях апеляційного та

касаційного розгляду, якщо вони брали участь у провадженні суду першої інстанції. В іншому разі вони не можуть вступати в справу і залучатися до участі в справі на стадіях апеляційного та касаційного оскарження. Розкрито тенденцію судової практики щодо скасування судами апеляційної чи касаційної інстанції рішень судів першої інстанції на тій підставі, що в справу не було залучено третю особу, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, про права та обов'язки якої суд першої інстанції прийняв рішення.

8. При порівнянні процесуально-правових засад участі третіх осіб у судовому процесі у існуючих моделях адміністративної юстиції зарубіжних країн і в адміністративному судочинстві України, встановлено, що адміністративне процесуальне законодавство переважної більшості країн світу передбачає та врегульовує участь третіх осіб в адміністративному процесі. Загальні питання організації і здійснення адміністративної юстиції, в тому числі правового регулювання участі третіх осіб в державах-членах Європейського Союзу визначаються на національному рівні. Участь третіх осіб у судовому розгляді публічно-правових спорів з деякими процесуальними особливостями передбачається у таких міжнародних судових установах як Європейський суд з прав людини та Суд Європейського Союзу.

9. Доведено, що міжнародні стандарти адміністративного судочинства поступово стають механізмом гармонізації нормативних приписів у різноманітних сферах правового регулювання у різних національних правових системах країнах світу, у тому числі щодо участі третіх осіб у судовому розгляді адміністративних спорів. Наголошено на важливості імплементації міжнародно-правових стандартів ефективності в діяльність адміністративних судів в Україні, у тому числі тих, що забезпечують участь третіх осіб у судовому розгляді адміністративних спорів на сучасному етапі розвитку національного законодавства.

10. З метою підвищення ефективності національного законодавства пропонуються зміни і доповнення до Кодексу адміністративного судочинства України, що наблизило б вказані норми до рівня законодавчої бази сучасної європейської адміністративної юстиції, а саме:

– у зв'язку з відсутністю законодавчого визначення поняття третіх осіб в адміністративному процесі, пропонуємо доповнити статтю 3 Кодексу адміністративного судочинства України визначенням: треті особи в адміністративному процесі – це суб'єкти адміністративних процесуальних правовідносин, які вступають у адміністративну справу для реалізації своїх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Вони виявляють інтерес в розгляді судом адміністративної справи, оскільки результати такого розгляду можуть безпосередньо вплинути на їх права та обов'язки. Вказане визначення також слід передбачити у частині 1 статті 53 Кодексу адміністративного судочинства України, яка, називаючись «Треті особи», передбачає правове регулювання участі основних видів третіх осіб в адміністративному процесі;

– доповнити частини 1 і 3 статті 117 Кодексу адміністративного судочинства положеннями щодо допустимості вжиття заходів забезпечення позову для тимчасового захисту суб'єктивних прав такого учасника процесу, як

треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору. При запровадженні інституту зустрічного позову фізичних та юридичних осіб (для захисту від пред'явлених до них у випадках, передбачених законом, позовних вимог суб'єктами владних повноважень) – право на подання клопотання про вжиття заходів забезпечення такого позову слід буде закріпити також за третіми особами. З метою вдосконалення правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному судовому процесі України є актуальною також необхідність визначення форми звернення до адміністративного суду третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, що, без сумніву, сприятиме реалізації мети доступності та ефективності правосуддя;

– доповнення до частини 3 статті 72 Кодексу адміністративного судочинства України щодо звільнення від доказування обставин, визнаних сторонами і третіми особами, додавши у тексті третіх осіб як суб'єктів визнання таких обставин. У цьому зв'язку частину 3 статті 72 Кодексу адміністративного судочинства України викласти у такій редакції: «Обставини, які визнаються сторонами та/або третіми особами, можуть не доказуватися перед судом, якщо проти цього не заперечують сторони та/або треті особи і в суду не виникає сумніву щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання».

Необхідно також законодавчо передбачити право третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на клопотання про виключення їх зі справи або про зміну їх процесуального статусу в ході розгляду справи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Суб'єкти адміністративного процесу. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 3. С. 211–217.
2. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Правова природа адміністративного процесу. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2012. Вип. 173. Ч. 2. С. 281–288.
3. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Теоретико-методологічні підходи до сутності адміністративного процесу. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 4. С. 76–80.
4. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Треті особи в адміністративному процесі. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 4. С. 138–141.
5. Кузьменко А. І. Становлення та розвиток інституту третіх осіб у процесуальних галузях права. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 6. С. 44–51.
6. Кузьменко А. І. Класифікація третіх осіб в адміністративному процесі. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. № 1. С. 92–97.

Стаття у науковому виданні іншої держави

7. Кузьменко А. И. Административная процессуальная правосубъектность третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований относительно предмета спора. *Legea si Viata*. 2016. № 3/2 (291). С. 31–34.

Тези наукових доповідей:

8. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Адміністративний процес як основа діяльності адміністративних судів. Забезпечення прав людини в міжнародному та національному судочинстві: Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, аспірантів та студентів, м. Київ, 12 грудня 2012 року: тези доповіді. К., 2012. С. 103–105.

9. Савченко А. І. (Кузьменко А. І.) Співвідношення норм матеріального та процесуального адміністративного права. Забезпечення прав людини в міжнародному та національному законодавстві: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 29 листопада 2013 року: тези доповіді. К., 2013. С. 134–136.

10. Кузьменко А. І. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору. Права людини в міжнародному та національному законодавстві: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 10 грудня 2015 року: тези доповіді. К., 2015. С. 123–127.

АНОТАЦІЯ

Кузьменко А. І. Треті особи в адміністративному процесі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню інституту третіх осіб в адміністративному процесі, адміністративно-процесуальних норм, які передбачають звернення третіх осіб до адміністративного суду, розгляд адміністративних спорів, прийняття і виконання рішень адміністративних судів, основних теоретичних положень стосовно поняття третіх осіб, їх прав та обов'язків в адміністративному судовому процесі, вітчизняної, зарубіжної та міжнародної судової практики із застосування норм, що регулюють статус третіх осіб в адміністративному процесі.

В роботі проаналізовано історію становлення та розвитку інституту третіх осіб в юридичному процесі, поняття, роль, значення та класифікацію третіх осіб в адміністративному процесі, адміністративну процесуальну правосуб'єктність основних видів третіх осіб, а також правові основи вдосконалення інституту третіх осіб в адміністративному процесі.

На підставі дослідження сучасних тенденцій судочинства та зарубіжного досвіду сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення норм

адміністративного процесуального права шляхом внесення змін до чинного законодавства, які спрямовані на підвищення ефективності правового регулювання участі третіх осіб в адміністративному процесі.

Ключові слова: треті особи, адміністративний процес, правовий інтерес, адміністративна процесуальна правосуб'єктність, права і обов'язки третіх осіб.

АННОТАЦИЯ

Кузьменко А. И. Третьи лица в административном процессе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию института третьих лиц в административном процессе, административно-процессуальных норм, предусматривающих обращение третьих лиц в административный суд, рассмотрение административных споров, принятия и выполнения решений административных судов, основных теоретических положений относительно понятия третьих лиц, их прав и обязанностей в административном процессе, отечественной, зарубежной и международной судебной практики по применению норм, регулирующих статус третьих лиц в административном процессе.

В работе проанализирована история становления и развития института третьих лиц в юридическом процессе, понятие, роль, значение и классификация третьих лиц в административном процессе, административная процессуальная правосубъектность главных видов третьих лиц, а также правовые основы совершенствования института третьих лиц в административном процессе.

Административная процессуальная правосубъектность третьих лиц обусловлена тем, что они имеют право вступить в судебный административный процесс, когда он начался, но, как и стороны, имеют юридическую заинтересованность в результате рассмотрения административного дела.

Установлены условия реализации административной процессуальной правосубъектности третьих лиц, заявляющих самостоятельные требования на предмет спора: наличие у лица, вступает в процесс самостоятельных требований, отличающихся от претензий и доводов сторон административного процесса; существование действительного связи между самостоятельными требованиями лица со спорным правоотношением. Третьи лица, заявляющие самостоятельные требования на предмет спора, могут вступить в дело в любое время до окончания судебного разбирательства. Процессуальной формой реализации самостоятельного требования является административный иск. Определено, что структурная характеристика административной процессуальной правосубъектности третьих лиц, заявляющих самостоятельные требования на предмет спора, несколько похожа с конструкцией правосубъектности сторон судебного административного процесса. Отмечено,

что непривлечение третьих лиц, заявляющих самостоятельные требования на предмет спора, к участию в судебном рассмотрении административного дела признается нарушением норм процессуального права и основанием для отмены судебного решения судом кассационной инстанции.

Определены особенности правового регулирования участия в административном процессе третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований на предмет спора – такие третьи лица не являются субъектами спора о праве, им не принадлежит право распоряжения объектом процесса и в связи с этим они не могут совершать процессуальные действия, которые прямо направлены на распоряжение спорным объектом материальных прав. Доказано, что права и обязанности третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований на предмет спора, в суде первой инстанции в целом аналогичны правам и обязанностям сторон, за тем исключением, что указанные третьи лица не имеют распорядительных прав. Третьи лица, не заявляющие самостоятельных требований на предмет спора, участвуют на стадиях апелляционного и кассационного рассмотрения, если они участвовали в производстве суда первой инстанции. В противном случае они не могут вступать в дело и привлекаться к участию в деле стадиях апелляционного и кассационного обжалования. Раскрыта тенденцию судебной практики по отмене судами кассационной инстанции решениям судов первой инстанции на том основании, что в дело не было привлечено третье лицо, не заявляющее самостоятельных требований на предмет спора, о правах и обязанностях которого суд первой инстанции принял решение.

Автором исследованы особенности правового регулирования института третьих лиц в административном процессе зарубежных стран (Германии, Австрии, Испании, Португалии, Эстонии, Латвии, Литвы, Польши, Венгрии, Швеции, Хорватии, Чехии, Черногории, Франции, Бельгии, Великобритании, Ирландии, США, России, Тайваня), административное процессуальное законодательство большинства из которых предусматривает и регулирует участие третьих лиц.

На основании исследования современных тенденций судопроизводства и зарубежного опыта сформулированы конкретные предложения по совершенствованию норм административного процессуального права путем внесения изменений в действующее законодательство, направленных на повышение эффективности правового регулирования участия третьих лиц в административном процессе.

Ключевые слова: третьи лица, административный процесс, правовой интерес, административная процессуальная правосубъектность, права и обязанности третьих лиц.

ANNOTATION

Kuzmenko A. I. Third parties in the administrative process. – The Manuscript.

Dissertation for Candidate of Legal Sciences degree, specialty 12.00.07 Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law. – National University of Life and Environment of Science of Ukraine, Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to complex research of the institute of third parties in the administrative process, administrative and procedural rules that provide application of third parties before administrative court, administrative disputes, adoption and enforcement of decisions of administrative courts, major theoretical positions in relation to the concept of third parties, their rights and obligations in administrative litigation, domestic, foreign and international judicial practice on the application of the rules governing the status of third parties in the administrative process.

This paper analyzes the history of formation and development of the institution of third parties in the judicial process, the concept, role, value and classification of third parties in the administrative process, administrative procedural legal subjectivity of basic types of third parties, as well as improving the legal basis of the institute of third parties in the administrative process.

Based on research of current trends of proceedings and international experience formulated concrete proposals for improvement of the administrative procedure law, through amendments to existing legislation aimed at improving the efficiency of legal regulation of participation of third parties in the administrative process.

Key words: third parties, administrative process, legal interest, administrative procedural legal subjectivity, rights and obligations of third parties.

Підписано до друку 53.0: .19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № ; 599

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

